

Namnožitev gosenic trdoleskovega zapredkarja (*Yponomeuta cagnagella*) v Sloveniji v 2016

Andreja KAVČIČ^{1*}, Marija KOLŠEK²

V aprilu in maju 2016 je na več lokacijah po Sloveniji (osrednja Slovenija, Dolenjska, Štajerska) mogoče opaziti grmovje, ki je zapredeno v gosto belo pajčevino (slika 1). Pojav je mogoče opaziti tako v urbanih kot v ruralnih območjih. Medtem ko gre v nekaterih primerih za le nekaj nežnih svilnatih zapredkov, ki jih v gosti vegetaciji naključni mimoidoči večinoma niti ne opazijo, drugod grmovje spominja na okostnjake v belih ogrinjalih, gosti zapredki pa so prepolni zelenih gosenic s črnimi pikami (slika 2), kar pritegne oko tudi sicer nepozornega sprehajalca. Pajčevinaste prevleke se ponekod pojavljajo tudi na rastlinah na tleh.

Pojav je ponekod tako obsežen, da ogolelo in gosto zapredeno grmovje, po katerem gomazijo stotine gosenic, ne le kvari izgled pokrajine, ampak tudi vzbuja strah in zaskrbljenost številnih mimoidoči. Ljudje namreč pojav pogosto povezujejo s prevodnimi prelci, katerih gosenice prav tako živijo v zapredkih in obžirajo listje, poleg tega pa imajo strupene dlačice, ki lahko pri ljudeh in živalih izzovejo resne alergične reakcije. Ali pa mislijo, da gre za pušpanovo večšo, ki je v Sloveniji tujerodna vrsta in v zadnjih letih povzroča nemalo preglašic, saj gosenice z obžiranjem listov povzročajo propadanje grmov pušpana (*Buxus sempervirens*). Vendar pa je kakršenkoli strah odveč.

Gre namreč za namnožitev gosenic metulja z imenom trdoleskov zapredkar (*Yponomeuta cagnagella*), ki je pri nas splošno razširjena vrsta. Kot pove že ime, je ta vrsta žuželke vezana na trdolesko (*Euonymus* spp.), ki je s svojimi oranžno-rdečimi plodovi v poznem poletju in jeseni večini dobro poznan grm, in sicer se gosenice trdoleskovega zapredkarja prehranjujejo z listi te gostiteljske rastline. Z obžiranjem gosenice povzročajo poškodbe, ki negativno vplivajo na za rastlino ključne fiziološke procese, ki potekajo v listih (fotosinteza, respiracija, transpiracija), kar vodi v upad vitalnosti celotne rastline. Osebkami posamezne liste požrejo v celoti, pogosto skupaj z listnim pecljem, kar imenujemo defoliacija, ob velikih namnožitvah pa požrejo tudi popke in tako popolnoma ogolijo tudi večje grme. Vrsta zato upravičeno predstavlja škodljivca na trdoleski. Problematična je predvsem v bližini urbanih območij in sprehajališč, kjer izrazito negativno vpliva predvsem na estetski vidik sicer zelenega grma z rumenimi ali zelenimi cvetovi spomladi in živo oranžno-rdečimi plodovi ter listjem v rožnato-rdečih tonih jeseni. Kljub temu pa trdoleskov zapredkar ni nevaren in ne predstavlja nikakršnega tveganja za zdravje ljudi in živali.

Vrsta *Y. cagnagella* je v naravi splošno razširjena v Sloveniji in večjem delu Evrope, v Aziji in v Sibiriji. V šestdesetih letih 20. stoletja je bila vrsta vnesena v Severno Ameriko, kjer predstavlja tujerodno vrsto. Gosenice trdoleskovega zapredkarja živijo v kolonijah od nekaj do

več deset osebkov in proizvajajo značilne obsežne goste svilnate zapredke. V območju svoje naravne razširjenosti metulja so gosenice praviloma monofagne, kar pomeni, da se prehranjujejo samo na navadni trdoleski (*Euonymus europaea*) (slika 3), vendar jih lahko najdemo tudi na nekaterih okrasnih vrstah trdoleske. Glede na to je strah, da bi se gosenice razširile tudi na druge vrste grmov in dreves, popolnoma odveč. Vrsto lahko najdemo od nižin do gorskega pasu, in sicer povsod tam, kjer uspeva trdoleska: na gozdnih robovih, v logih, mejicah, na kamnitih pobočjih, na ruderalnih območjih, ob cestah in na rečnih brežinah, na vrtovih.

Odrasli metulji čez krila merijo 19–26 mm. Spretni par kril je snežno bele barve z obrobo iz nežnih resic iste barve, površina kril pa je posuta z majhnimi črnimi pikami. Zadnji par kril je enotno srebrno sive barve (slika 4). Gosenice v dolžino merijo 15–22 mm in so zelene do sivo zelene barve. Na hrbtni strani poteka po sredini vzdolž telesa temnejša proga, ki ima na vsakem telesnem členu od drugega naprej na vsaki strani po eno črno piko. Glava in prvi člen telesa ter oprsne noge so črni (slika 5).

Vrsta razvije eno generacijo na leto. Samičke julija izležejo jajčeca v skupkih po 25–50 na vejice in ob popke. Jajčeca, ki so ovalna in sploščena, samička zalije s posebnim izločkom, ki se strdi in tvori lupinasto prevleko, ki jajčeca varuje pred neugodnimi vplivi iz okolja. Po nekaj tednih se iz jajčec avgusta izležejo ličinke, ki se takoj pripravijo na prezimovanje. Do naslednje pomladi preživijo v kupolastih zatočiščih zgrajenih iz jajčnih lupinic in strjenih samičnih izločkov. Naslednje leto aprila ali maja ličinke pridejo iz prezimovališč in začnejo s prehranjevanjem z listi trdoleske, ki v tem času ravno na novo ozeleni. Prehranjevanje poteka v skupinah, gosenice pa proizvajajo goste svilnate nitke, s katerimi se povezujejo med seboj in z njimi sčasoma prepredejo celotno rastlino. Junija, ko požrejo večno listov in brstov ter posamezne grme popolnoma zapredejo v bel svilnat pajčolan, se gosenice v zapredkih zabubijo. V primeru, ko grm ostane popolnoma brez listja, se gosenice s pomočjo nitk spustijo v tla in se zabubijo pod talnim rastjem. Po dveh tednih iz kokonov izletijo odrasli osebkami. Po parjenju metuljev samičke začnejo z odlaganjem jajčec, s čimer se začne razvoj nove generacije trdoleskovega zapredkarja.

Tako obsežne namnožitve trdoleskovega zapredkarja, kot jih opažamo letos, so se v različnih delih Slovenije pojavljale tudi že v preteklih letih. Ker gosenice ne povzročajo ekonomske škode, niti niso nevarne za zdravje ljudi in živali, se proti njim načeloma ne izvajajo nobeni zatiralni ukrepi. Prizadete rastline praviloma tudi ne propadejo, saj potem, ko gosenice julija prenehajo s

prehranjevanjem in se zabubijo, prizadeti grmi zopet odženejo liste. Vendar pa zaradi poškodb popkov rastlina spomladi ne cveti in zato jeseni tudi ne razvije plodov. Ukrepi se izvajajo le izjemoma na območjih, kjer ima trdoleska izrazito estetsko funkcijo, npr. na vrtovih, ob sprehajališčih in v parkih, vendar pa so smiselni le, če je njihova izvedba pravočasna, ko je število gosenic še majhno in je obžrtih le nekaj listov.

Glede na to, da je trdoleskov zapredkar žuželka, je gosenice tako kot v primeru drugih škodljivcev mogoče uničiti z uporabo insekticidov, pri čemer je potrebno upoštevati navodila proizvajalca izbranega pripravka. Glede na to, da na tržišču ni na voljo insekticida, ki bi učinkoval samo na trdoleskovega zapredkarja, je potrebno vedeti, da bomo z izbranim pripravkom najverjetneje negativno vplivali tudi na koristne žuželke, kot so čebele in čmrlji. Poleg tega tretiranje z insekticidom lahko predstavlja tveganje tudi za zdravje ljudi. Se pa gosenic lahko znebimo tudi na mehanski način, in sicer z ročnim pobiranjem gosenic in odstranjevanjem zapredkov z vej. Tudi ta ukrep je potrebno izvesti čim prej, ko listje še ni požrto in grmovja še ne ovija gost zapredok. Zapredki z gosenicami so namreč čvrsti in lepljivi, zato jih je zelo težko odstraniti, brez da bi poškodovali tudi rastlino. Poleg tega pa je trdoleska grm, ki lahko

zraste tudi do 6 m visoko, kar dodatno oteži izvedbo takšnega mehanskega ukrepa. Je pa pri mehanskem odstranjevanju treba vedeti, da je trdoleska strupena rastlina, ki pri ljudeh in živalih lahko povzroči hude zastrupitve, zato je pri delu potrebna previdnost. Strupeni so vsi deli rastline, skorja, listi in semena. Kateri ukrep izbrati, je tako odločitev posameznika, pred odločitvijo pa je na podlagi stroškov in vloženega dela vredno pretehtati, ali je izvajanje ukrepov sploh smiselno.

Viri

Hoebeke E.R. 1987. *Yponomeuta cagnagella* (Lepidoptera: Yponomeutidae): A Palearctic Ermine Moth in the United States, With Notes on Its Recognition, Seasonal History, and Habits. *Annals of the Entomological Society of America*, 80, 4: 463 – 467

Martinčič A., Wraber T., Jogan N., Podobnik A., Ravnik V., Turk B., Vreš B., Frajman B., Strgulc-Krajšek S., Trčak B., Bačič T., Fischer M., Eler K., Surina B. 2007. Mala flora Slovenije: ključ za določanje praprotnic in semenk. 4., dopolnjena in spremenjena izdaja. Tehniška založba Slovenije: 967 str.

Prirodoslovni muzej Slovenije, Podatkovna zbirka fotografij nevretenčarjev <http://www1.pms-lj.si/animalia/galerija.php>

Univerzitetni klinični center Ljubljana, Sekcija za klinično toksikologijo http://www.ktf.si/?toxi_index=navadna-trdoleska#

¹Gozdarski inštitut Slovenije, Večna pot 2, 1000 Ljubljana; ²Zavod za gozdove Slovenije, Večna pot 2, 1000 Ljubljana
*andreja.kavcic@gozdis.si

Slika 1: Gosenice trdoleskovega zapredkarja (*Yponomeuta cagnagella*) so popolnoma obžrle in prepredle gostiteljsko rastlino, navadno trdolesko (*Euonymus europaea*). (foto: Andreja Kavčič)

Slika 2: Gosenice trdoleskovega zapredkarja na navadni trdoleski obzirajo liste. (foto: Andreja Kavčič)

Slika 3: Gostiteljska rastlina trdoleskovega zapredkarja, navadna trdoleska (*E. europaea*). (foto: Andreja Kavčič)

Slika 4: Odrasel metulj trdoleskovega zapredkarja (*Y. cagnagella*). (foto: Graham Calow, www.naturespot.org.uk)

Slika 5: Gosenica trdoleskovega zapredkarja (*Y. cagnagella*). (foto: Andreja Kavčič)